

ROMA CUMHURİYETİ'NİN ANADOLU POLİTİKASI VE PERGAMON (BERGAMA) KRALLIĞI'NIN ROLÜ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet KURT
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü
mehmetkurt@kmu.edu.tr

Özet

Roma'nın Doğu Akdeniz politikasının oluşumunda ve Anadolu'da kurmayı düşündüğü idarî düzende en büyük rolü Pergamon Krallığı üstlenmiştir. Bu krallık, Roma'nın hassas dengeler üzerine kurulmuş doğu siyasetinin en büyük politik aktörü olmuştur. Apameia Barışı'ndan sonra Pergamon'a verdikleri statü sayesinde Romalılar, hiç sorumluluk almaksızın Anadolu'yu kendi çıkarları doğrultusunda uzun süre idare edebilmişlerdir. Pydna Savaşı ise, Roma'nın doğu politikası ve diplomasi anlayışında çok büyük bir değişikliği beraberinde getirmiştir. Roma, söz konusu savaşa kadar Hellenistik devletlere karşı yerli dost devletleri destekleyerek, çıkarları doğrultusunda bir denge kuruyordu. Sözü edilen savaşla son Hellenistik devlet olan Makedonya ortadan kalkınca, doğuda fetih politikası izlemeye başladı. Bu makalenin amacı, Roma'nın Hellenistik Dönem Anadolu politikaları içerisinde Pergamon'un rolüne ve Roma-Pergamon ilişkilerinin Anadolu'nun şekillenmesindeki yerine tarihsel bir bakıştır.

Anahtar Kelimeler: Roma Cumhuriyeti, Pergamon Krallığı, Anadolu, Apameia Barışı, Hellenistik Dönem

ROMAN REPUBLIC'S ANATOLIA POLICY AND THE ROLE OF THE PERGAMON (BERGAMA) KINGDOM

Abstract

Pergamon Kingdom committed the biggest role in the establishment of the Roman policy for Eastern Mediterranean and in the administrative arrangement they planning to set up in Anatolia. This Kingdom had been the biggest political actor in the eastern policy of Rome, which was established on the delicate balances. Thanks to the status they granted to Pergamon after the Apameia Peace, the Romans could rule Anatolia for a long time in their own interest without taking any responsibilities. On the other hand, Pydna War brought a vast change in the eastern policy and diplomacy understanding of Rome. Until the said war, Rome was establishing a balance in its own interests by supporting the local associates against the Hellenistic states. When the last of the Hellenistic states, Macedonia disappeared with the said war, Rome started to follow an invasion policy in the East. The aim of this article is to provide a historical insight into the role of Pergamon within the Anatolia policies of Rome during the Hellenistic Period and the status of Rome-Pergamon relations in shaping Anatolia.

Key Words: Roman Republic, Pergamon Kingdom, Anatolia, Apameia Peace, Hellenistic Period.

GİRİŞ

Büyük İskender'in generallerinden Lysimakhos, M.Ö. 301 yılındaki İpsos Savaşı ile Pergamon (Bergama) Kalesi'ni ele geçirmiş, muhafızlığını da Philetairos adlı subaya vermişti (Günaltay, 1987: 222). Stratejik bir konuma sahip olan kale, söz konusu tarihten itibaren askerî ve siyasî bir öneme sahip olmuştur. M.Ö. 281 yılındaki Kurupedion Savaşı sonunda Lysimakhos sülâlesi tarihe karışınca, Anadolu'da, Seleukoslar hâkimiyeti (M.Ö. 281-M.Ö. 63) başladı. Anadolu, Seleukoslar idaresinin hemen başlarında ulusal krallıkların kurulmaya başlanması sonucu, siyasal olarak tarihinin en karışık dönemlerinden birisini yaşamıştır. Bu krallıklardan birisi ve belki de en önemlisi de Pergamon Krallığı'dır (Özsait, 1982: 494). Pergamon Krallığı'nın, Anadolu kıyılarını yağmalayan Galatlar'ı iç bölgelere sürmekle başlayan mücadeleleri, burada hatırı sayılır bir politik güç olarak ortaya çıkmalarında önemli etken olmuştur. Çünkü onlar, vermiş oldukları mücadelelerle yalnız kendilerini değil, bütün Batı Anadolu'yu da Galat istilâsından korumuşlardır (Mansel, 1988: 473)¹. Galatlar tehlikesini atlatan Pergamon Kralı I. Eumenes (M.Ö. 263-241) için, Anadolu'da bir diğer önemli tehlike de hiç şüphesiz Seleukoslar'dı. Pergamon kralı, onlardan gelecek olası bir saldırıya karşı Anadolu'daki diğer krallıkların desteğini almayı başarmış ve III. Antiokhos'a karşı bir cephe oluşturmuştur. Sardes Savaşı (M.Ö. 262), Pergamon ile Seleukoslar'ın bağlarını tamamen koparmış ve Seleukoslar'ın, batıda Pergamon lehine önemli ölçüde toprak kaybına uğramaları sonucunu doğurmuştur (Strabon, XIII, 4, 2).

Pergamon'un varlığını koruması ve nüfuzunu artırması, her şeyden önce, Seleukoslar'ın Asya'da zayıflatılmasına bağlıydı. Bunun için I. Attalos (M.Ö. 241-197), dönemin iki "süper gücü" olan Seleukoslar ve Romalılar karşısında başarılı bir denge politikası izlemiştir (Günaltay, 1987: 230). Suriye devletindeki aile kavgasından azami derecede faydalanma yoluna giden Attalos, Akhaios'a karşı III. Antiokhos ile ittifak yapmıştır. Çünkü mücadeleyi Akhaios'un kazanması durumunda Pergamon'a da hâkim olmak isteyeceği şüphesizdi. Seleukoslar cephesinde ise Antiokhos, başlangıçta bir düşmanla ittifak yaparak kardeşine karşı çarpışmayı tercih etmemişti. Ne var ki M.Ö. 216 yılında Attalos ile gerçekleştirdiği ittifak sonucunda Akhaios'un yenilmesiyle, Anadolu'daki Seleukoslar topraklarında egemenliğini yeniden sağlamıştır (Özsait, 1982: 299).

Akhaios'un ortadan kaldırılmasından sonra, Pergamon için III. Antiokhos tehlikesi baş göstermiştir. Attalos, III. Antiokhos'un Akhaios ile mücadelesinden faydalanmak suretiyle topraklarını genişletmişti. Bunun için, Seleukoslar kralının kendisinden bu davranışın hesabını soracağı korkusuna kapıldı. Roma'nın yardımını sağlamaksızın Seleukoslar'la başa çıkamayacağını da çok iyi biliyordu (Demircioğlu, 1987: 309). İşte oluşan bu yeni siyasî tablo, Attalos'u o zamanlar Anadolu'dan çok uzak mesafede bir devlet olan Roma'ya yaklaşmaya ve dostça

¹ Orta Anadolu'nun siyasal ve sosyal gelişimindeki olumsuz etkileri yanında, Roma'nın Anadolu politikalarında küçümsenemeyecek bir rol oynamış olan Galatlar için bkz. Lequenne, 1991: 54 vd.; Arslan, 2000: 39 vd.; Kaya, 2005b: 41 vd.

ilişkiler kurmaya zorlamıştır. Pergamon'un Roma ile bu şekilde yakınlaşması, sadece Pergamon Krallığı için değil, genel olarak bütün Anadolu için önemli sonuçlar doğurmuştur.

1. ROMA'NIN ANADOLU POLİTİKASI VE ROMA-PERGAMON İLİŞKİLERİ

Roma'nın Anadolu ve Pergamon Krallığı ile doğrudan ilişkisi, M.Ö. 205 yılında Makedonya kralı Philippos ile yapmış olduğu Phonike antlaşmasıyla başlamıştır. Zira söz konusu antlaşmada Pergamon kralı I. Attalos, Roma'nın müttefiki olarak antlaşmaya imza atmıştır (Kaya, 1996: 211). Aslında Attalos'un korkusu, sadece III. Antiokhos'tan kaynaklanmıyordu. O, aynı zamanda Makedonya Kralı V. Philippos'un Ege'ye hâkim olma emellerinden de endişe duyuyordu. Pergamon, kuvvetli bir donanmaya ve Ege'de ticarî çıkarılara sahipti. Bu açıdan burada Makedonya kralı aleyhine oluşturulacak koalisyon, Pergamon kralı açısından hayatî bir önem taşımaktaydı (Demircioğlu, 1987: 293). Komşusu ve aynı zamanda rakibi durumunda bulunan Bithynia kralı I. Prusias'ın, akrabası olan V. Philippos'un tarafını tutmasının da etkisiyle, Roma ile ittifak yaptı. Aynı ilişkinin kültürel boyuta da taşındığı anlaşılmaktadır. Çünkü M.Ö. 205 yılında Pessinus (Ballıhisar)'da ana tanrıça olarak tapınılan siyah gök taşı, I. Attalos'un aracılığıyla Roma'ya götürülmüştür (Strabon, XII, 5, 3).

M.Ö. 202 yılındaki Zama Savaşı'nda, en büyük düşmanı Kartaca kralı Hannibal'i yenen Roma, yapılan barışla tüm Batı Akdeniz'e sahip olmuş, doğu sorunlarını daha yakından izleme fırsatı elde etmiştir. Ayrıca M.Ö. 201'de Attalos'un Roma'ya göndermiş olduğu elçilerin etkisiyle senatörler, Anadolu'nun Roma dış politikasının dışında tutulamayacağı kanaatine varmışlardır. Pergamon ve Rodos elçilerinin amaçlarıysa, Anadolu'daki gelişmelere kayıtsız kalan Roma'yı korkutarak harekete geçirebilmektir. Bunun için iki devlet elçileri, Makedonya kralı V. Philippos ile Seleukoslar kralı III. Antiokhos'un Mısır Krallığı'nı paylaşmak için gizlice anlaştıkları yalanına senato üyelerini inandırmışlardır. İki doğulu kralın birleşerek, İtalya'yı istilâ edebileceğinden korkan senatörler, Anadolu ile ilgili sorunlara ilk kez doğrudan ve diplomasi aracılığıyla müdahaleye karar vermişlerdir (Kaya, 1996: 213). Bu şekilde elverişli bir ortam yakalayan Roma, doğudaki mevcut dengenin bozulmasına engel olmak için V. Philippos'a savaş açma kararı almıştır. Dünya tarihi açısından son derece önemli sonuçlar doğuracak olan bu karar, Roma'nın Doğu Akdeniz işlerine karışmasının ve ondan sonra izlediği doğu politikalarının temelini oluşturmuştur. Roma, bu tarihten itibaren doğu için önce himaye ve sonra da fetih politikası izlemiştir ki bu iki politika arasında sadece bir aşama farkı vardır (Mansel, 1988: 481)².

² III. Makedonya Savaşı'na kadar Anadolu'ya yönelik Roma politikası, Makedonya kralı Philippos ve Seleukoslar kralı III. Antiokhos ile yapılan savaşlar çerçevesinde şekillenmiştir. Özellikle Magnesia (Manisa) Savaşı ve sonucunda imzalanan Apameia Barışı, söz konusu politikanın oluşumunda önemli bir yer tutar. Bu savaş sırasında Pergamon ve Rodos gibi Roma müttefikleri ödüllendirilir ve himaye edilirken, aksi hareket edenler cezalandırılmıştır. İşte Anadolu'daki siyasi bölünmüşlüğün devamını

2. III. MAKEDONYA SAVAŞI'NA KADAR ANADOLU'YA YÖNELİK ROMA POLİTİKASI VE PERGAMON KRALLIĞI

Roma-Makedonya savaşının –en azından ilk aşamalarında- Pergamon Krallığı ile hiçbir ilgisi yoktu. Ege'de bir imparatorluk kurma peşinde olan V. Philippos, boğazların Anadolu yakasında almış olduğu bazı yerleri Bithynia kralı I. Prusias'a verdi. Makedonya kralı, bu hareketiyle Ege Denizi'nin güvenliğini ve boğazların serbestliğini ihlâl etmiş oluyordu. Öteden beri boğazların serbestliği üzerine bir politika izleyen Rodos, V. Philippos'a savaş açınca, Ege ve boğazlarla yakından ilgilenen Pergamon da ister istemez eski düşmanı Rodos'un yanında yer aldı. Öte yandan Pergamon'un, rakibi Bithynia'nın buralarda genişlemesine tahammülü yoktu. Ayrıca Pergamon kralı, Seleukosların faaliyetlerinden de huzursuzluk duyuyor, iki cephede birden hücumla uğramaktan endişe ediyordu. Ve belki de en önemlisi, Anadolu'daki Hellen hürriyetinin savunuculuğuna soyunan Attalos'un Makedonya'nın söz konusu tecavüzlerine göz yumması düşünülemezdi (Demircioğlu, 1987: 301). Ancak Pergamon'un bu şekilde işe karışması, Makedonya'nın Ege'de hâkimiyet kurma planlarının önemli ve kapsamlı bir mahiyet almasıyla sonuçlanmıştır.

Attalos ve Rodoslular, Anadolu'nun geleceğini çok yakından ilgilendiren bir adım atmışlar, gönderdikleri elçiler aracılığıyla V. Philippos'a karşı Roma'dan yardım istemişlerdir (Livius, XXXI, 2, 1). I. Attalos, kendisi için potansiyel iki tehlike olan V. Philippos ve Seleukoslar'ı etkisiz hale getirecek tek güç olarak Roma'yı görmekteydi. Doğuda kendisine rakip olabilecek bir gücün ortaya çıkması ve bunun sonucunda devletler arasında mevcut siyasî dengeğin bozulması endişesi taşıyan Roma, yardım isteğini tereddütsüz kabul etmiştir. II. Makedonya Savaşı (M.Ö. 200-197), Rodos ve Pergamon'un Roma'nın yanında yer alması sonucu V. Philippos'un ağır yenilgisiyle sonuçlanmıştır (Livius, XXXIII, 3-10; Özsaıt, 1982: 299). Pergamon ile Roma'nın bu devirde oluşturdukları dostluk, Romalıların Anadolu'daki ağırlıklarını giderek artırmaları ve Pergamon Krallığı'nın yıkılışından sonra tüm Batı Anadolu'ya egemen olmalarının ilk adımı olduğu için, Anadolu tarihinde büyük öneme sahiptir (Malay, 1987: 16). Söz konusu savaş, Roma'nın tarihte ilk defa olarak, Makedonya'ya karşı Anadolu'daki Hellenistik devletlerin bağımsızlıklarının savunucusu rolüyle ortaya çıkması sonucunu da doğurmuştur (Demircioğlu, 1987: 325).

M.Ö. 196 yılında yapılan Tepme Barışı'ndan sonra kendi kabuğuna çekilmek zorunda bırakılan Makedonya; Anadolu, boğazlar, Ege ve Hellas'ta bir karışıklık unsuru olmaktan çıkartıldığı için, her şey Roma'nın istediği şekilde gerçekleşmişti. Fakat Philippos'tan alınan yerlerde istikrarın devamı için yeni bir takım önlemler almanın gerekliliğinin de farkındaydı. Roma, doğunun büyük Hellenistik devletleriyle mücadeleyi, küçük devletlerin koruyucusu sıfatıyla yapma

temeline dayanan klâsik doğu politikasını uygulamaya koydu. Doğudan gelecek bir tehlikeyi önlemek için, buradaki yerli şehir ve krallıklarla bir denge kurmayı hedefleyen Roma, şimdilik bir ilhak düşünmüyordu (Demircioğlu, 1987: 314).

Makedonya halkının Anadolu'daki emellerinden vazgeçerek ülkelerine çekilmek zorunda bırakıldığı II. Makedonya Savaşı süresince, Pergamon kralı Attalos'un Roma ordularını kararlı bir şekilde desteklediği görülmektedir. Pergamon'un bu şekilde olaya müdahil olması, Roma-Makedonya çatışmasının etkisinin Anadolu'ya kadar yayılmasına sebep olmuştur. Roma'nın Hannibal ve V. Philippos ile yaptığı savaşlardaki tutumuyla Attalos, önemli bir mevki edinmiş ve Roma dostu olarak tanınmıştır. Böylece Roma'nın Anadolu'da kurmayı planladığı idarî düzende söz sahipliği elde etti ve imza koyucular arasında yer aldı (Magie, 2001: 26). Bu şekilde Pergamon, Roma'nın himaye veya dolaylı hâkimiyet esasına dayanan Doğu Akdeniz politikasının oluşumunda da önemli bir yer tutmuştur.

II. Eumenes (M.Ö. 197-159)'in de Roma ile ittifak ve işbirliğine büyük önem verdiği anlaşılmaktadır. Aslında onun Roma ile bu kadar yakınlaşması, Seleukoslar kralı III. Antiokhos'un bölgedeki faaliyetlerinin doğal bir sonucuydu. III. Antiokhos, M.Ö. 202-198 yılları arasında Suriye seferiyle uğraştığı için, Anadolu'da gelişen olayların dışında kalmıştır. M.Ö. 200 yılında kendisine gönderilen Roma elçilerinin ikiyüzlülüğünü anlayamamış, Roma'nın kendisine karşı izlediği politikanın zaman kazanmaya yönelik geçici dostluk politikası olduğunu kavrayamamıştır (Kaya, 1996: 217). Nitekim M.Ö. 196 yılında Korinthos'ta düzenlenen konferansta, elçilerine III. Antiokhos'un Anadolu'nun batısındaki tüm Grek şehirlerinden elini çekmesi ve Avrupa'ya geçmemesi konusunda uyarılması, dostluk politikasının geçici olduğunun ilk somut örneğini oluşturmuştur. Aslında "İkinci İskender" olmak düşüncesiyle hareket ederek yapmış olduğu fetihlerle "Büyük" unvanını fazlasıyla hak etmiş olan Antiokhos, M.Ö. 196 ilkbaharında atası I. Seleukos'un imparatorluğunu batıda yeniden canlandırma planını uygulamaya koydu. Suriye kralının nihaî hedefi, Marmara Havzası'na hâkim olmak ve boğazları kontrolüne geçirmektir. Antiokhos'un bu amaçlarına ulaşması durumunda İtalya için tehlikeli bir komşu olacağından kaygılanan Roma, görünüşte Hellenlerin koruyuculuğuna soyunarak, gerçekte ise tamamen kendi çıkarlarını düşünerek, Anadolu'daki Hellen şehirlerinden gelen himaye isteğini hemen kabul etti³. Fakat o sıralarda Kuzey İtalya ve İspanya'da yaşadığı sorunlar nedeniyle işin öncelikle diplomasi yoluyla halline çalıştı. Antiokhos'a gönderdiği elçiler aracılığıyla Avrupa'dan çekilmesini ve Anadolu'daki Hellen şehirlerine dokunmamasını istedi (Demircioğlu, 1987: 328).

Diplomatik yollardan hiçbir sonuç elde edemeyen Roma'nın, ordularını Hellas'tan geri çekmesi, Antiokhos'u cesaretlendirdi. Suriye kralı, M.Ö. 193'te

³ Roma'nın Akdeniz dünyasının güçlü devletlerinden gelecek tehlikelere karşı, küçük devletlerle bir denge oluşturmayı amaçladığı ve protektörlük olarak adlandırdığı dolaylı himaye sistemi konusunda bkz. Magie, 2001: 23.

ittifak ve dostluk antlaşması yapmak üzere, Roma'ya elçiler yolladı. Antiokhos'un bu beklenmedik hamlesi, Roma'yı zor durumda bıraktı. Zira böyle bir antlaşmayı kabul etmesi, mevcut durumu tanıması anlamına geleceği gibi, Suriye kralını daha da yüreklendirecekti. Reddetmesi durumunda ortaya çıkacak gelişmelere de hazır değildi. Roma, sonunda bir orta yol bularak şartların olgunlaştığı müsait bir zamana kadar işi oylama siyaseti izlemeyi tercih etti. Antiokhos ile ancak boğazlardan ve Avrupa'dan çekilmesi şartıyla bir ittifak ve dostluk antlaşması yapabileceğini bildirdi. Antiokhos'un elçilerinin böyle bir yetkilerinin olmadığı biçimindeki cevabı, tam da Roma'nın istediği bir durumdu. Bu şekilde sorunu sürüncemede bıraktı ve istediği de yerine gelmiş oldu (Demircioğlu, 1987: 328).

III. Antiokhos'un bütün bu faaliyetlerini göz ardı edemeyeceklerden birisi de hiç şüphesiz Pergamon idi. II. Eumenes'in Roma-Seleukoslar mücadelesinde tutacağı taraf konusunda ciddi bir açmazın içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Pergamon kralı, Roma'nın er ya da geç Anadolu'ya geçeceğini sezdiğinden, Suriye kralıyla aynı kaderi paylaşmak istememiş olmalıdır. Öte yandan Antiokhos'un boğazlara ve Marmara Havzası'na sahip olması durumunda, kendi krallığının bu coğrafyadaki önemini azalacağını da biliyordu. III. Antiokhos'un kazanması durumunda kendi krallığının küçüleceği ve Anadolu'da ikinci derecede bir devlet durumuna geleceği konusunda da ciddi endişeleri vardı (Piganiol, 1939: 113). Zaten ailesiyle Seleukoslar arasında mevcut olan ve kökleri çok eskilere dayanan düşmanlık da ona, olası bir savaşta Roma tarafında yer alması gerektiği konusunda bir fikir veriyordu. İşte bu nedenle II. Eumenes, Antiokhos'un kızını vermek suretiyle önerdiği siyasî evlilik temeline dayalı ittifak teklifini geri çevirmekle kalmamış, Roma'yı Antiokhos'a karşı savaşa da kıskırtmıştır (Livius, XXXV, 13, 7; Magie, 2001: 39). Roma ordusu karşısında geri çekilmek zorunda kalan III. Antiokhos, Avrupa'dan çekilme şartını kabul ettiyse de onun Torosların ötesine çekilmesini isteyen Roma tarafından kabul edilmemiştir.

Roma, M.Ö. 190 yılı sonlarında Batı Anadolu'da Sipylus Dağı (Yamanlar Dağı) yakınlarındaki Magnesia ad Sipylum kentinin kuzeyinde yapılan savaşta Seleukoslar kralı III. Antiokhos'u büyük bir bozguna uğrattı (Akşit, 1983: 75 vd.)⁴. Roma'nın bir Hellenistik krallıkla yaptığı bu savaş, Anadolu'yu tanıması açısından bir dönüm noktası olmuştur. Roma'nın Anadolu ile M.Ö. 205'den beri var olan dolaylı ilişkisi, ilk defa doğrudan bir ilişkiye dönüşmüştür (Tekin, 2007: 171). Pergamon kralı II. Eumenes, Roma'nın kazandığı bu savaşta karşısındaki Seleukoslar süvarilerine karşı elde ettiği başarıyla büyük yararlılık göstermişti. Zaferden sonra Pergamon kentinde anıtlar dikilmesi ve adaklar sunulması, bunun en güzel göstergesi sayılmalıdır (Mansel, 1988: 484; Üreten, 2005: 202). II. Eumenes, zaferden hemen sonra Pergamon'un çıkarlarını koruma amacı taşıyan diplomatik bir görevle Roma'ya gitti. Galatlar'ı kesin şekilde yenebilmek amacıyla Roma ordusunun Anadolu'da kalması gerektiğine senatoyu ikna etti (Radt, 2002: 32). II. Eumenes, yardımının karşılığını almak için Roma'ya gittiği zaman, konsül

⁴ Antik kaynaklarda Magnesia Savaşı için bkz. Livius, XXXVIII, 39; XXXVIII, 48 1-13; Polybios, XXI, 16-17.

Manlius Vulso da Anadolu'ya tayin edildi (Piganiol, 1944: 226). İstisnâî bir şekilde görev süresi uzatılmayan Scipio'nun yerine atanan Roma valisi Manlius Vulso, bu son savaş sırasında Antiokhos'a yardım ettikleri bahanesiyle, Galatlar üzerine cezalandırma seferi düzenledi (M.Ö. 189)⁵. Onları iki defa yenmesine rağmen, sadece Galatia dışına çıkmamaya zorlayarak, müttefiklerinden aldığı yerleri geri istemesi ve Pergamon kralı ile ittifak yapmayı kabul ettirmekle yetinmesi, tamamen Roma politikasının bir gereğidir (Özsait, 1982: 300). Bu sefer vasıtasıyla Anadolu'nun ortasındaki Galatlar'ı Roma çıkarlarına bağlı duruma getirmiş oldu. Bununla da yetinmeyip, burada yer alan diğer önemli kentlerle aynı doğrultuda ittifaklar geliştirmek suretiyle bir denge oluşturdu. Galatlar için düşünülen bu statü, onları askerî ve siyâsî bir oyunla Roma çıkarlarına bağlamanın yanında, Pergamon'a karşı bir denge unsuru haline getirme anlamına geliyordu. Böylece Roma, tüm hâkimiyeti boyunca Anadolu'da uyguladığı güçlü ve baş ağrıtabak krallıklar yerine; başında kendisinin istediği ölçüde otonomiyle donattığı, güvenini kazanmış yerli kralların bulunduğu idarî sistemi uygulamaya koymuş oldu.

Magnesia Savaşı sonunda Sardeis'te yapılan ön antlaşmada belirlenen esaslar, yaklaşık bir yıl sonra M.Ö. 188'de Apameia (Dinar)'da düzenlenen barış konferansı ile kesinlik kazandı. Böylece Roma, III. Antiokhos'a isteklerini barış şartları olarak kabul ettirmiş oldu (Memiş, 1993: 76)⁶. Roma ile Seleukoslar arasında uzun süre büyük gerginliğe sebep olmuş olan mücadeleyi sona erdiren Apameia Barışı, Anadolu'nun politik ve coğrafi çehresinde son derece önemli değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Her şeyden önce III. Antiokhos, Torosların doğusunda kalan Anadolu topraklarını boşaltacak, böylece Roma'nın Seleukoslar'la sınırı, Toros Dağları olacaktır. Antiokhos, gemilerini Sarpedon (İncekum) Burnu'ndan batıya göndermeyeceğini garanti etmiştir (Hild und Hellenkemper, 1990: 31)⁷. Daha açık bir ifadeyle Seleukoslar kralı, ötesinde Kappadokia Krallığı'nın bulunduğu Toros silsilesinin kuzeyinde ve Halys (Kızılırmak)'in orta kıvrımının batısında yer alan tüm sahalarda hak iddia etmekten vazgeçmek zorunda kalmıştır (Magie, 2001: 40). Ege dünyası ve Anadolu ile bütün bağları kesildiğinden artık bir Hellenistik devlet olma özelliğini de kaybeden Seleukoslar, bir yüzyıldan beri hüküm sürdükleri Anadolu'yu ebediyen terk ettiler. Seleukoslar devletini tamamen ortadan kaldırma fırsatı yakalamış olan Roma'nın böyle bir hareketten kaçınmış olması, izlediği doğu politikasıyla ilgili olmalıdır. Zira antik yazarlardan anlaşıldığına göre, bu dönemde Roma'nın doğu politikası, Seleukoslar'ı Torosların ötesinde tutmak, güçlenmesini önlemek, herhangi bir

⁵ Bu üç seferi, Roma'nın Anadolu politikası açısından bir ilki de beraberinde getirmiştir. Öyle ki bu tarihe kadar doğrudan hiçbir ilişki kurmadığı Pisidia ve Pamphylia topluluklarına ve Galatlara karşı, Magnesia Savaşı'nda Seleukoslar kralına yardım ettikleri gerekçesiyle bir sefer düzenlemiştir. Gerçek sebebiyse III. Antiokhos'u destekleyen önemli Anadolu kentleriyle antlaşmalar yaparak bir denge politikası izlemek olan Galat seferi için bkz. Arslan, 2000: 96 vd.; Kaya, 2005b: 87 vd.

⁶ Antlaşma hükümleri için bkz. Polybios, XXI, 43; Livius, XXXVIII, 38; Diodoros, XXI, 10; Magie, 2001: 125 dn. 55; Atlan, 1970: 92; Demircioğlu, 1987: 343.

⁷ Antik kaynaklar ışığında III. Antiokhos'un terk ettiği bölgenin sınırları konusunda detaylı tartışma ve yorum için bkz. Giovannini, 1982: 224 vd.

şekilde batıya doğru genişleyerek Grek dünyasının işlerine müdahale etme imkânını ortadan kaldırmaktı (Polybios, XXI, 43; Livius, XXXVIII, 38).

Seleukoslar'ı zayıflatan ve onlardan aldığı toprakları diğer Anadolu krallıkları arasında bölüştüren Roma, Anadolu ile bağıni kesmemiş, bilakis sık sık müdahale edebileceği bir ortam hazırlamıştır. Apameia Barışı'nın şartları doğrultusunda Anadolu'ya verilen yeni düzenin gereği Roma, şimdilik batı Anadolu'da bir fetihten kaçınmış, dolaylı hegemonyayı yerleştirmenin gayreti içerisinde olmuştur. M.Ö. II. yüzyıl boyunca Roma'nın Anadolu politikası, buradaki Hellenistik krallıklar arasında status quo'yu korumak esasına dayanmış, kendi aralarında bir birlik oluşturamayan Hellenistik krallıklar da bu politikanın uygulanmasında onların işini kolaylaştırmışlardır. Romalılar, bir yandan söz konusu krallıklar arasındaki güçler dengesini korurken, diğer yandan da onların kendi aralarında hiç eksik olmayan savaşlardan yararlanıyor ve gerektiğinde birbirine düşürüyordu (Arslan, 2003: 93, dn. 12). Bu siyasetin etkin bir şekilde sürdürülebilmesi ise, güçsüz bir Seleukoslar Devleti'nin devamını gerekli kılıyordu (Özsait, 1982: 303; Demircioğlu, 1987: 341 vd.).

Apameia Barışı'nın en ilgi çekici tarafı, Roma'nın Anadolu'dan bir karış bile toprak almaksızın büyük bir nüfuz elde etmesidir. Bol miktarda altın, politik üstünlük ve Akdeniz'de de egemenlik elde etmekle yetinmiştir. Seleukoslar kralı III. Antiokhos'un Anadolu'da terk ettiği topraklar, Roma'nın müttefikleri olan Rodoslular ve Pergamon kralı II. Eumenes arasında paylaştırılmıştır (Reinach, 1895: 73; Magie, 2001: 127 dn. 56). Ancak söz konusu bölüşmede Roma ile yaptığı işbirliğinin karşılığı olarak aslan payını II. Eumenes almıştır. Son bağışla on kat büyüyen krallığı, Bithynia sınırından Büyük Menderes Nehri'ne kadar genişlemiştir. Bu sınırlarla onun ülkesi, Lykia sahilinde Telmessos (Fethiye) kenti ve Milyas dağlık bölgelerinin geniş bölümleriyle birlikte, Orta Anadolu'da Phrygia ve Lykaonia bölgelerini kapsamıştır (Magie, 2001: 41). Ayrıca Pergamon Krallığı aldığı topraklarla stratejik açıdan son derece önemli olan Çanakkale Boğazı'na da hâkim oluyordu. Ancak bu muazzam toprak kazançlarına rağmen Pergamon'un, bağımsızlığı sona ermiş, bundan sonra artık Roma'ya bağımlılık süreci başlamıştı (Radt, 2002: 33).

Öte yandan Roma'nın II. Eumenes'in krallığını bu şekilde genişletmesi, tamamen ona duyulan minnettarlığın sonucu değildi. Armağanın gerçek nedeni, uygulamayı düşündüğü dolaylı hâkimiyet politikasının bir parçası ve gereği idi. Roma, benimsediği bu dolaylı himaye esasına dayanan geçici politikayı hayata geçirebilmek için, Seleukoslarla arasında bir tampon devlet yaratma yoluna gitmiştir. M.Ö. 188-171 yılları arasında kıyasıya uygulanan ve Roma'nın dışarıdan yönetim politikası ve diplomasisinde bir devamlılığın da göstergesi sayılan bu emperyalist politikaya göre Roma'nın başlıca görevi, bu sahalarda barışın sağlanmasını gözetlemekten ibaret olacaktı (Piganiol, 1939: 114). Böylece Batı Anadolu, Roma çıkarına göre yönetilecek, fakat yönetimden dolayı sorumluluk Roma'ya ait olmayacaktı (Magie, 2001: 41). Zaten II. Eumenes'in fazla güçlenmemesi için, denge unsuru olarak Rodos'a da Anadolu'nun batı ve güney

batısında geniş bir toprak parçası verilmiştir (Livius, XXXVII, 38-39, 6; Strabon, XIV, 5, 6).

Apameia Barışı'ndan sonra II. Eumenes'in Anadolu'da aktif bir politika takip ettiği görülmektedir. M.Ö. 185'te Mysia⁸'yi elde etmeye çalışan Bithynia kralı Prusias ile savaştı. M.Ö. 183 yılında Girit kentleriyle yaptığı dostluk ve ittifak antlaşmasıyla prestijini Anadolu sınırlarının ötesine ulaşacak kadar artırdı. Aynı yıl, Galatlara karşı kazandığı parlak zafer sonucu Anadolu siyasi birliğini büyük ölçüde sağlayarak Ön Asya'da hatırı sayılır bir güç haline geldi (Özsait, 1985: 66).

Pergamon'un güç kazandığı bu devirde, Pontos kralı Pharnakes de sistemli bir genişleme politikası izlemeye başlamıştı. Endişeye kapılan Rodos ve Pergamon krallıkları, alışlageldiği üzere, derhal Roma'ya başvurarak duruma müdahale etmesini istediler. Pontos Devleti'nin hareketlerini kendi nüfuz sahası dışında algılayan Roma, bu işe ciddi şekilde eğilmedi. Çünkü Anadolu'da izlediği politikanın gereği olarak, Pergamon'u daha fazla büyütecek bir savaşa ciddi şekilde karışmaktan çekiniyor, mevcut dengenin devamını istiyordu.

Pergamon, Magnesia savaşı sonrası aldığı topraklar sayesinde Anadolu'nun en büyük Hellenistik devleti durumuna gelmekle birlikte, etnik bakımdan çok sayıda kavmi barındırdığı için, eski sağlam temeli çürümeye başlamış, çevre kavimlerin hedefi durumuna gelmişti (Demircioğlu, 1987: 347). Ülke topraklarının büyük bir kısmı da Roma Cumhuriyet idaresinin geleneksel Anadolu politikalarının bir gereği olarak kontrolü güç alanlardan oluşmaktaydı. Kendi çıkarlarına hizmet edecek büyük bir Pergamon Krallığı meydana getiren Roma, aynı zamanda aşırı güçlenmesini de önlemiş oluyordu.

3. PYDNA (KİTROS) SAVAŞI SONRASI ROMA POLİTİKASI VE PERGAMON KRALLIĞI

Bu arada Makedonya tahtına V. Philippos'un yerine oğlu Perseus (M.Ö. 179-168) geçmişti. Makedonya kralı V. Philippos ile olan toprak sorunu nedeniyle Pergamon ile Makedonya'nın arası zaten açıktı. Bu kez de Philippos'un oğlu Perseus'un Pergamon'a karşı koalisyon kurma girişimleri, II. Eumenes'i rahatsız ediyordu (Tekin, 2007: 151). Perseus'un Yunanistan'da aktif bir politika izlemesi ve Rodos ile iyi ilişkiler kurması sonucu yeni bir Roma-Makedonya savaşı başladı. Tarihe III. Makedonya Harbi (M.Ö. 171-168) olarak geçen bu savaş, Perseus'un Pydna'da Roma'lı komutan L. Aemilius Paullus tarafından büyük bir yenilgiye uğratılmasıyla sona erdi (Piganiol, 1944: 233). Makedonya Krallığı ortadan kaldırıldı. İlk defa bu savaşla büyük bir Hellenistik devlet tamamen yıkılarak Roma'nın eline geçmiş oluyordu. Bu olay, Roma'nın tüm Doğu Akdeniz Bölgesi'nde hakem olarak ortaya çıkmasına yol açmıştır (Demircioğlu, 1987: 380; Arslan, 2000: 120).

⁸ Balıkesir, Manisa, Bursa, Çanakkale, Kütahya illerini içine alan Mysia ve bölgeye bu adı veren Mysler hakkında geniş bilgi için bkz. Sevin, 2001: 42 vd.

Pergamon, III. Makedonya Savaşı (M.Ö. 171-168)'nda Roma'nın yanında yer alırken, Rodos arabulucu rolü üstlendi. Artık doğuda kendisine karşı koyabilecek bir güç kalmayan Roma, doğu politikasını gözden geçirerek bir takım değişikliklere gitmiştir. Her şeyden önce kazandığı bu son zafer, Roma'ya sarsılış gibi görünen dolaylı hâkimiyet sistemini daha sağlam temellerde dayandırma imkânı sağladı. Öyle ki artık Pergamon ve Rodos'a gereksiniminin azaldığını düşünerek, onları zayıflatma çareleri aramaya koyulmuştur (Özsait, 1982: 301). Bu bağlamda, Rodos'un son Makedonya savaşındaki kuşkulu tutumunu bahane ederek M.Ö. 167 yılında onları etkisiz hale getirdi. Pergamon kralı II. Eumenes'in güçlenmesinden çekindiği için Pergamon-Roma ilişkilerini düzene koymak amacıyla Roma'ya giden II. Eumenes'in kardeşi Attalos'a ayaklanması önerilmiştir. Roma ikili oynuyor ve Anadolu'da rahat hareket edebilmek amacıyla kardeşlerin arasını açma niyetini açığa vuruyordu.

Öte yandan Pergamon'a karşı gizlice Galatları kışkırtan Roma, yardım için İtalya'ya gelen II. Eumenes'i Brundisium Limanı'ndan içeri sokmamıştır (Piganiol, 1944: 233). Bundan sonra hiçbir kralın Roma'yı ziyaretine izin verilmeyeceği, görüşmek istediği konuyu görevlendirilen memura ilettikten sonra derhal İtalya'yı terk etmesi gerektiği bildirilmişti (Polybios, XXIX, 6, 4; Magie, 2001: 48). Romalılar, artık kendilerine rahatsızlık veren müttefiklerine baskı yapmak istiyorlardı. Grek kentlerinin Roma korkusuyla II. Eumenes'i terk edebileceklerine güveniyor ve onun birleşen Grekler ve Galatlar karşısında yenilgiye uğrayacağını umuyorlardı. Senato, II. Eumenes için bu kararı alırken, Anadolu'da artık güçlü bir devlet istemediği yolundaki iradesini ve politikasını da açığa vurmuş oluyordu. Ancak Grek kentlerinin Galatlar'dan II. Eumenes'in yanında yer alırlarsa korunabilecekleri düşüncesiyle ona bağlılıklarını ifade etmeleri senatonun yanlış hesap yaptığını göstermişti (Radt, 2002: 35). Pergamon kralının Roma'dan gördüğü bu incitici muamele, Anadolu'daki düşmanlarını Pergamon'a karşı etkin bir şekilde cephe almaya yöneltmesi açısından da büyük önem taşımaktadır. M.Ö. 166 yılında II. Eumenes, Galatlar'ı yenmiş, işe karışan Roma, Galatlar'a mevcut sınırlarını çıkmaması şartıyla bağımsızlık vermiştir. Bu süreçte yaşanan olaylar, Roma'nın Anadolu'da hayata geçirmeye çalıştığı yeni politikayı ve bu politikada Pergamon'un durumunu açığa vurması bakımından ilgi çekicidir (Özsait, 1982: 301).

Romalılar, ta başından beri İtalya'nın doğu dünyasındaki emniyetini, himaye politikası da denilen dolaylı hükümlerlikte görmüştü. Fakat Anadolu gibi kontrolü güç olan sahalarda, yerleşmeden ve sorumluluk almadan yapılan yönetim, büyük sıkıntıları da beraberinde getiriyordu. Nitekim söz konusu politika, Roma'yı bir siyasi karışıklıktan diğerine götürmüş, her defasında sürekli savaşlar yapmak ve ardından da yeni bir düzen yaratmak zorunda bırakmıştı (Demircioğlu, 1987: 392).

Başlangıçtan itibaren Roma'nın Anadolu'da dost ve müttefik aramasının temel nedeni, Seleukoslar ve Makedonya krallıklarından çekinmesiydi. Birincisi, Apameia Barışı sonucu etkisiz hale getirilmişti. Pydna Savaşı sonucu Makedonya da bir tehdit olmaktan çıkarılınca, Romalıların artık Ege havzasında güçlü bir müttefike bir başka ifadeyle Pergamon Krallığı'na ihtiyacı kalmamıştı. Bunun üzerine Roma, geleneksel Anadolu politikasında değişikliğe gitti. Kısaca "Divide et impera =Böl ve yönet" prensibiyle özetlenebilecek politika, gelecekte kendisi için tehdit oluşturacak güçlü bir krallığın oluşmasını engelleme esasına dayanıyordu (Demircioğlu, 1987: 362; Kaya, 2005b: 108). Bunun için Roma, Anadolu politikasını bir aşama ileriye taşımıştır. İşte M.Ö. II. yüzyılın ortalarında politik amaçların değişmeye başlamasıyla, Anadolu'da dolaylı hükümlanlık yerine doğrudan hükümlanlık politikasını hayata geçirdi.

Roma'nın doğu politikasındaki değişmeden, bilhassa Ege ve Anadolu'daki müttefikleri olan Rodos ve Pergamon zararlı çıktı. Doğudaki hükümlanlığı için önemli bir engel teşkil eden Makedonya ortadan kalktığından artık kuvvetli müttefiklere ihtiyaç duymuyordu. Bundan dolayı, kendi eliyle büyüttüğü Pergamon'u küçültmenin ve kral II. Eumenes'i cezalandırmanın yollarını aramaya başladı. II. Eumenes'i Perseus ile yaptığı savaşta ihanet etmekle suçladıysa da bu sadece bir bahaneden ibaret olup gerçek sebep, Roma'nın bu devleti Anadolu ve Doğu Akdeniz'de yayılma politikası için bir engel olarak görmesiydi. Zira Roma'nın yeni politikası, Anadolu'ya hâkim olabilmek için, orada kendi başına hareket eden bir hükümdar bırakmamayı, memleketi birbirine rakip küçük prenslikler arasında bölmeyi, bunlara birbirini ezdirdikten sonra kalacak son yıpranmış kuvveti de ortadan kaldırmayı amaçlıyordu. Bunun içindir ki Roma senatosu, Perseus'u yendikten sonra Anadolu'nun en güçlü devleti Pergamon'a karşı düşmanca bir tavır takındı. Krallığın başında bulunan II. Eumenes, başlı başına bağımsız bir siyaset izliyor, Roma'nın Anadolu işlerine karışmasına meydan vermemeye çalışıyordu. Makedonya'da Roma'nın düşmanı Perseus egemen olduğu sürece senato, Pergamon kralının bir takım olumsuz hareketlerini görmezlikten gelmişti. Fakat söz konusu krallık ortadan kalktıktan sonra, gerçek politikasını açığa vurmakta bir sakınca görmedi (Günaltay, 1987: 237). Çünkü İtalya'yı biri karadan diğeri denizden tehdit eden iki devlet olan Kartaca ve Makedonya varken, Ege Denizi'ni bile düşünmeyen Roma, bu iki devlet ortadan kalktıktan sonra, Anadolu ve Doğu Akdeniz'e doğru yayılma planları yapmaya başlamıştı.

Romalılar, Pydna Savaşı'ndan Mithridates Savaşı (M.Ö. 89)'na kadar olan dönemde sorunları çözerken sık sık şiddete başvurdular. Bu durum, M.Ö. II. yüzyılın sonuna doğru doğuyu anarşiye itti. M.Ö. 156 yılında Bithynia kralı II. Prusias (M.Ö. 183-149), muhtemelen daha önceki kayıplarını telafi etmek için Pergamon topraklarına saldırdı. Pergamon kralı II. Attalos, derhal Roma'nın müdahale etmesini istediysede de çıkarlarını iki tarafın da zayıflamasında gören Roma, başlangıçta durumu pek önemsememişti. Fakat II. Prusias'ın arka arkaya elde ettiği başarılar sonucu olayın kazandığı boyut, Roma'nın arzularını aşmaya

başladı. Öteden beri Anadolu'daki politikası, kralları birbirine ezdirerek zayıflatmak ve mevcut güç dengesini korumak olan Roma, duruma el koymak zorunda kalmıştır (Özsait, 1985: 68). Roma'nın müdahalesi sonucu Prusias aldığı yerleri iade etmek ve Hellen kentleriyle Attalos'a tazminat ödemek zorunda bırakıldı (Magie, 1950: 116 vd.).

III. Attalos'un Vasiyeti ve Provincia Asia (Asia Eyaleti)'nin Kuruluşu

III. Attalos zamanında (M.Ö. 138-133) Pergamon Krallığı için en büyük sorun Roma değil, krallığın bundan sonraki durumunun ne olacağı konusu olmuştur. Bu yüzden Attalos, varisi olmadığı için, özel serveti yanında kraliyet topraklarını da Roma'ya devreden bir vasiyetname bırakmıştır (Strabon, XIII, 4, 2). Muhtemelen onu bu şekilde bir davranışa iten temel sebep, Büyük İskender'in ani ölümü sonucunda, Anadolu'nun içine düştüğü kaos ve anarşi ortamının bir daha yaşanmasını engellemek olmuştur (Demircioğlu, 1987: 412). III. Attalos, sadece topraklarına bir varis değil, aynı zamanda özellikle Batı Anadolu'nun kontrolünü sağlamayı başarabilecek bir güç arayışındaydı. Atalarından edindiği tecrübe, bunu başarabilecek tek gücün Roma olduğunu göstermişti (Magie, 2001: 67).

III. Attalos, krallığını Roma'ya miras bıraktığı zaman, senato bunu pek istekli karşılamamıştı (Mitford and Andrews, 1980: 1234). Bununla birlikte söz konusu vasiyet, Roma'nın Anadolu'yu fethetme isteğini gerçekleştirmesi için gerekli ortamı da hazırlamıştı. Ne var ki M.Ö. 132 yılında II. Eumenes'in oğlu olduğunu ileri süren Aristonikos, kendisini III. Eumenes adıyla kral ilân etti (Özsait, 1982: 303)⁹. Bunun üzerine Roma, Anadolu'ya M.Ö. 131 yılı konsülü P. Licinius Crassus Mucianus idaresinde bir ordu gönderdi. Şüphesiz bu Roma'nın Anadolu'ya ilk gelişi değildi. Ancak bu defa geliş amacı farklı olup, burada yerleşmeyi düşünüyordu. Seferden istediği sonucu elde edemeyen Roma, bir yıl sonra iyi bir asker olan Marcus Purperna idaresinde bir ordu daha yolladı. Purperna ve müttefikleri, Bakırçay Irmağı kıyısındaki Stratonikeia (Yenice)'de Aristonikos'u mağlup ve esir ettiler (Demircioğlu, 1987: 417; Malay, 1987: 44).

Sonuçta Roma senatosu vasiyetnamenin içeriğini derhal kabul etti. Böylece doğunun en zengin yerlerinden birisi olan Anadolu'ya hiç beklemediği bir zamanda ve şekilde sahip olabilecekti. Şimdi sıra vasiyetnamenin gereğini yapmaktaydı. Vasiyet, Roma'nın Anadolu'da fazla etkin olmasını gerektirdiği için M.Ö. 129 yılında Anadolu'da ilk Roma eyaleti olan Provincia Asia (Asia Eyaleti) kuruldu¹⁰. Pergamon Krallığı, toprakları bu eyalete katıldı. Başlangıçta Mysia, Lydia, Karia ve Phrygia'nın bir bölümünü kapsayan eyalet, III. Attalos'un ölümünde devletin elinde bulunan arazinin en önemli ve verimli kısımlarını içine

⁹ Aristonikos'un M.Ö. 133 yılında Pergamon Krallığı ve onun müttefikleri Romalılara karşı Batı Anadolu'da başlattığı köle isyanı için bkz. Malay, 1987: 36 vd.; Radt, 2002: 37.

¹⁰ Eyaletin kuruluşu ve bu süreçte yaşanan olaylar konusunda geniş bilgi için bkz. Brandis, 1896: 1538-1562; Kaya, 2005a: 14-15.

alıyordu. Ekonomik olarak önemsiz ve idarî açıdan güçlük çıkarması muhtemel doğu kısımları ise, M.Ö. 130 yılındaki Aristonikos isyanının bastırılmasında M. Purperna'ya yardım eden ve yararlıkları görülen müttefiklere dağıtıldı (Jones, 1971: 131).

III. Attalos'un vasiyeti, Roma açısından değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşmak mümkün olmaktadır: Her şeyden önce Anadolu, çok önceden G. Manlius Vulso'nun M.Ö. 189 yılında Galatlar üzerine yapmış olduğu seferler sonucunda Roma etkisi altına girmişti. Ancak amacı fetih olmadığı için, bölgede Roma yönetimi ancak Asia Eyaleti'nin kuruluşuyla başlamıştır. Gerçekten de adı geçen eyalet, izlenen bir fetih politikası sonucunda değil, miras dolayısıyla Roma'ya geçen topraklar üzerinde kurulmuştu. O halde eyaletin kuruluş süreci, III. Attalos'un çocuğu olmadığı için Roma halkını topraklarının ve hazinesinin varisi olarak tayin ettiği vasiyetnameyle başlamıştır. Söz konusu vasiyetname sonucunda Pergamon'u ilhak eden Roma, hem boğazlara hâkim olmuş, hem de Ege'nin her iki tarafında stratejik açıdan son derece önemli yerler elde etmişti. Bu şekilde Roma fetih politikasının, yarım yüzyıl önceki amaçlarına ulaştığı görülmektedir (Demircioğlu, 1987: 419).

SONUÇ

Roma'nın Anadolu politikalarında Pergamon Krallığı'nın çok önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Her şeyden önce, Roma'nın Anadolu'daki ilk müttefiki adı geçen krallık olmuştur. Roma, III. Makedonya Savaşı'na kadar Seleukoslar'dan ve Makedonyalılar'dan çekindiği için, Anadolu'da bu güçlere karşı sürekli güvenilir müttefikler edinme ve bunları himaye yoluna gitmiştir. Bu amaçla Roma tarafından oluşturulan kuvvetler dengesinde Pergamon Krallığı'na dikkate değer bir rol biçildiği anlaşılıyor. Söz konusu krallık, Apameia Barışı sonunda bağışlanan çok büyük topraklarla Roma ile Seleukoslar arasında tampon bir devlet haline getirilmiştir. Verilen bu statüyle Pergamon, Roma'nın himaye veya dolaylı hâkimiyet esasına dayanan Doğu Akdeniz politikasının oluşumunda da önemli bir yer tutmuştur.

Ancak M.Ö. 168 yılında yapılan Pydna savaşı sonucu Makedonya Krallığı'nın ortadan kalkması, Roma politikasında ve Pergamon'un statüsünde de bir takım değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Artık Roma, Pergamon'a ihtiyacının kalmadığını düşündüğü ve belki de güçlenmesinden çekindiği için, doğrudan hâkimiyet politikasını uygulamaya koymuş ve Pergamon'a sırt çevirmiştir.

III. Attalos'un vasiyeti sonucunda Pergamon, Roma'nın Asia Eyaleti'ni durumuna getirildi ve tam olarak Roma'ya bağlanmış oldu. Politik olarak Roma'nın Anadolu'daki çıkarlarının sadık bir koruyucusu durumunda olan Pergamon Krallığı'nın, dostluk ve ittifakının ödülünü kültürel alanda almış olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan birçok eserle, Helenistik kültürün en önemli merkezlerinden birisini oluşturmuştur.

KAYNAKÇA

- AKŞİT, Oktay (1983), *Manisa Tarihi, Başlangıçtan M.S. 395 Yılına Kadar*, İstanbul: İstanbul Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- ARSLAN, Murat (2000), *Antikçağ Anadolu'sunun Savaşçı Kavmi Galatlar*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- ARSLAN, Murat (2003), "M.Ö. 188 Yılından M.Ö. 67 yılına Kadar Lykia, Pamphylia ve Kilikia Tracheia Sahillerindeki Korsanlık Faaliyetleri: Nedenleri ve Sonuçları", *Adalya*, VI, s. 91-118.
- ATLAN, Sabahat (1970), *Roma Tarihinin Ana Hatları*, İstanbul: İstanbul Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- BRANDIS, G. (1896). "Die Römische Provinz Asia", *Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, II, pp.1558-1562.
- DEMİRCİOĞLU, Halil (1987). *Roma Tarihi, Menşelerden Akdeniz Havzasında Hakimiyet Kurulmasına Kadar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- DIODOROS (1953), *Bibliothèque Historique (Library of History of Diotorus Sicily)*, Çeviren: C. H. Oldfather, London: The Loeb Classical Library.
- GIOVANNINI, Adalberto (1982), "La Clause Territoriale de La Paix D'Apamée", *Athenaeum*, Nuova Serie Volume Sessantesimo, Fasc. I-II, pp. 224-236.
- GÜNALTAY, Şemseddin (1987), *Yakın Şark IV, Perslerden Romalılara Kadar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- HILD, Friedrich-HELLENKEMPER, Hansgerd (1990), *Kilikien und Isaurien*, Wien: Tabula Imperii Byzantini, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- JONES, A. H. M. (1971), *The Cities of The Eastern Roman Provinces*, Oxford: At the Clarendon Press.
- KAYA, Mehmet Ali (1996), "III. Makedonya Savaşına Kadar Roma'nın Anadolu Politikası", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XI, s. 211-236.
- KAYA, Mehmet Ali (2005a), "Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 24, Sayı 38, s. 11-30.
- KAYA, Mehmet Ali (2005b), *Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi*, İzmir: İlya Yayınevi.
- LEQUENNE, Fernand (1991), *Galat'lar*, Çeviren: Suzan Albek, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- LIVİUS (1961). *Ab Urbe Condita*, Ed. E. T. Page, London: The Loeb Classical Library.

- MAGIE, David (1950), *Roman Rule in Asia Minor I-II*, Princeton University Press, New Jersey.
- MAGIE, David (2001), *Anadolu'da Romalılar I: Attalos'un Vasiyeti*, Çeviri: Nezh Başgelen-Ömer Çapar, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- MALAY, Hasan (1987), "Batı Anadolu'da Aristonikos Ayaklanması", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, III, s. 13-48.
- MANSEL, Arif Müfit (1988), *Ege ve Yunan Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- MEMİŞ, Ekrem (1993), *Eskiçağ Tarihinde Doğu-Batı Mücadelesi*, Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- MITFORD, Terence Bruce-ANDREWS, St. (1980), "Roman Rough Cilicia", *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt*, II, 7.2, pp. 1230-1261.
- ÖZSAİT, Mehmet (1982), "Anadolu'da Hellenistik Dönem ve Roma Egemenliği", İstanbul: Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, 2, s. 280-361.
- ÖZSAİT, Mehmet (1985), *Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidya Tarihi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- PIGANIOL, André (1939). *Historie De Rome*, Paris.
- PIGANIOL, André (1944), *La Coquète Romaine*, Paris.
- POLYBIOS (1954), *Historian Prote (The Histories of Polybius)*, Çeviren: W.R. Paton, London: The Loeb Classical Library.
- RADT, Wolfgang (2002), *Pergamon, Antik Bir Kentin Tarihi ve Yapıları*, (Çeviren: Suzan Tammer), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- REINACH, Theodor (1895), *Mithridates Eupator König von Pontos*, Leipzig.
- SEVİN, Veli (2001), *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- STRABON, (2000). *Antik Anadolu Coğrafyası/Geographika (XII-XIII-XIV)*, Çeviren: Adnan Pekman, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- TEKİN, Oğuz (2007), *Eski Anadolu ve Trakya, Ege Göçlerinden Roma İmparatorluğu'nun İkiye Ayrılmasına Kadar (M.Ö. 12.-M.S. 4. Yüzyıllar Arası*, İstanbul: İletişim Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi.
- ÜRETEN, Hüseyin (2005), "Roma Dönemi'ne Kadar Tralleis Tarihi ve Attaloslar ile İlişkileri", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 24, Sayı 38, s. 196-212.